JUAN GABRIEL VÁSQUEZ

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΕΛΙΣΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΙΚΑΡΟΣ

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΕΛΙΣΑΣ

Τίτλος πρωτοτύπου: *Los nombres de Feliza*
© 2024, Juan Gabriel Vásquez
Πρώτη έκδοση στα ισπανικά, Penguin Random House Grupo Editorial, 2025
© 2025, Εκδόσεις Ίκαρος, για την ελληνική γλώσσα, σε συμφωνία με το λογοτεχνικό πρακτορείο Casanovas & Lynch Agencia Literaria S.L.

Μετάφραση από τα ισπανικά: Αχιλλέας Κυριακίδης
Επιμέλεια – Διόρθωση κειμένου: Ευδοξία Μπινοπούλου
Σχεδιασμός – Εικονογράφηση εξωφύλλου: Χρήστος Κούρτογλου
Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος
Παραγωγή: Τροπή Press

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Κανένα μέρος ή απόσπασμα του παρόντος βιβλίου δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί ή να αναπαραχθεί, καθ' οιονδήποτε τρόπο ή μέσο, για τον σκοπό εκπαίδευσης τεχνολογιών ή συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης. Κατ' εφαρμογή του Άρθρου 4(3) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/790 για την Ψηφιακή Ενιαία Αγορά, ο συγγραφέας και ο εκδότης επιφυλάσσονται ρητώς όλων των δικαιωμάτων τους και εξαιρούν το παρόν έργο από κάθε πράξη εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2025
ISBN 978-960-572-797-0

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ • ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 3225152 • www.ikarosbooks.gr

Juan Gabriel Vásquez

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΕΛΙΣΑΣ

Μετάφραση – Σημειώσεις
Αχιλλέας Κυριακίδης

ΙΚΑΡΟΣ

Στον Πάμπλο Λέιβα

Θέλω να ζήσω τα ονόματα
που η πυρκαγιά του κόσμου έχει δώσει
στο σώμα που οι θνητοί το διεκδικούν

Χόρχε Γαϊτάν Ντουράν

They shut me up in Prose[1]

Έμιλι Ντίκινσον

1

Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Κι έτσι, με το μυαλό μου στη σύντομη ζωή της Φελίσας Μπουρστίν, πέρασαν οι μέρες μου. Κάθε πρωί, απ' τις αρχές ενός αλλόκοτα ζεστού φθινοπώρου, έβγαινα νωρίς και βιαστικά απ' το διαμέρισμά μου, και διέσχιζα τις φαρδιές λεωφόρους ώς τη γειτονιά του Μονπαρνάς όπου η Φελίσα είχε μάθει στα νιάτα της να δουλεύει τον μπρούντζο, κι όπου είχε πεθάνει, πρόωρα, ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα. Ήταν μια ημίωρη διαδρομή που ξεκινούσε κοντά στη στάση του μετρό Γκομπλέν, περνούσε μπροστά από το κτίριο όπου είχε ζήσει η γλύπτρια Καμίγι Κλοντέλ και κατέληγε στο χώρο εργασίας μου, ένα μικρό δωμάτιο που το παράθυρό του έβλεπε σε μιαν ακακία με μακριά κλαδιά και στην οδό Γκραντ Σομιέρ. Εκεί, σ' αυτό το δρομάκι που φαινόταν απ' το παράθυρό μου, ήταν η ακαδημία τέχνης όπου είχε σπουδάσει η Φελίσα τη δεκαετία του 1950, και τρία τέσσερα λεπτά μετά που έστριβες στη γωνία, έφτανες στο μαγαζί όπου πέθανε, το 1982. Μια ολόκληρη ζωή μέσα σε δύο παρισινά τετράγωνα, αναλογιζόμουν ενώ βάδιζα σ' αυτούς τους δρόμους, απολύτως πεπεισμένος ότι μόνο έτσι, βλέποντας συχνά τα ίδια που 'χε δει κι εκείνη, θα μπορούσα να καταλάβω τι είχε συμβεί

κι ο θάνατος την είχε βρει τόσο νέα, κοντά στα σαράντα οκτώ της, και μάλιστα τόσο μακριά, οκτώ χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από την πατρίδα μας που εκείνη αγαπούσε πάντα, κι ας είχε τραβήξει τόσα και τόσα.

Ωστόσο, δεν άργησα να συνειδητοποιήσω ότι το να κατανοήσω τη Φελίσα ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα. Τίποτα που την αφορούσε δεν ήταν απλό. Ούτε καν τ' όνομά της δεν ήταν απλό, ένας γλωσσοδέτης για όσους τη γνώριζαν, που την ανάγκαζε διαρκώς να διευκρινίζει, να διορθώνει, να λυπάται για το ανεπανόρθωτο σφάλμα αναγραφής του σε μια εφημερίδα ή να παραθέτει σε οποιονδήποτε όλη την ιστορία της οικογένειάς της, κι όλα αυτά για να διατρανώσει ότι δεν υπήρχε τίποτα πιο κολομβιανό απ' αυτήν, παρά τις μακρινές απαρχές της γενεαλογίας της και τα πλεονάζοντα σύμφωνα του επωνύμου της.[2] Απλό δεν ήταν κανένα απ' τα γεγονότα της ζωής της: ούτε τα λάθη ή οι επιτυχίες ήταν απλά, ούτε οι έρωτες ή οι απογοητεύσεις· δεν ήταν απλές οι αποτυχίες ούτε, πολλώ μάλλον, η παρανόηση των επιτυχιών της. Πολλά θρυλούνταν γύρω απ' τη ζωή της, αλλά αυτόν το θρύλο είχε φροντίσει η ίδια η Φελίσα να τον χτίσει: με την πείσμονα ανεξαρτησία της, που στα μάτια των πολλών ήταν προσβολή, και με τις σιβυλλικές απαντήσεις που έδινε στους δημοσιογράφους σαν να μην τη διασκέδαζε τίποτα περισσότερο απ' το να τους αποπροσανατολίζει, καθώς και, φυσικά, με τα πλάσματα που έβγαιναν απ' το ατελιέ της, που σκανδάλιζαν και προκαλούσαν σύγχυση, αφού κανείς δεν μπορούσε να καταλάβει πώς, αφού δεν είχαν ανθρώπινη μορφή, κατάφερναν να προκαλούν τον οίκτο, ή την οργή, ή το σαρκασμό, ή τη λαγνεία, σαν κάποια μυθολογική σκηνή σμιλεμένη σε μάρμαρο από την Καράρα.

Καμιά φορά, όταν έφτανα στο δρόμο της ακαδημίας, σταματούσα για πολύ λίγο μπροστά στην πόρτα της, πάντα κλειστή για όποιον δεν ήταν σπουδαστής ή δάσκαλος. Πάνω στην πρόσοψη, δίπλα στις διάφανες τζαμαρίες της, διαδοχικές μαρμάρινες πλάκες έγραφαν τα ονόματα των παλιών μετρ σαν να ζούσαν ακόμα –Βλερίκ, Μπραγιέ, Ζερόμ, Αρτοζούλ– κι ανάμεσά τους, με γράμματα χρυσά σε γκρίζο φόντο, το όνομα αυτού που υπήρξε καθηγητής της, του Όσιπ Ζαντκίν, με την απέριττη αναγραφή της ειδικότητάς του: Γλυπτική. Δεν ξέρω πόσες φορές περπάτησε η Φελίσα σ' αυτό το πεζοδρόμιο, ούτε πόσες φορές πέρασε μπροστά απ' αυτές τις τζαμαρίες, αλλά εγώ κάποια στιγμή εκείνο το φθινόπωρο άρχισα να τη φαντάζομαι έτσι, να μπαίνει απ' τη στενή εξώπορτα με το αργό της βήμα, να ξεκαρδίζεται στα γέλια τραντάζοντας τον κόσμο, ίσως χωρίς να υποψιάζεται ότι θα πέθαινε λίγα τετράγωνα πιο κει, σ' ένα ρώσικο εστιατόριο, ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα. Κι εκεί ήμουν τώρα εγώ, σ' ένα μικρό δωμάτιο στον ίδιο δρόμο με την ακαδημία, σαράντα ένα χρόνια και οκτώ μήνες μετά το θάνατό της, αφιερώνοντας τη ζωή μου στη δική της, με το μυαλό μου στη Φελίσα έξι, δέκα, δεκατέσσερις ώρες την ημέρα, επιχειρώντας να τη δω όσο πιο καθαρά γινόταν, κοιτάζοντάς την με προσήλωση ή κοιτάζοντας το φάντασμά της· να τη φανταστώ, με λίγα λόγια, σαν να 'πρεπε να τη σμιλέψω σε πηλό. Εννοείται πως δεν το 'κανα αβοήθητος. Στο μικρό γραφείο μου συσσωρεύονταν οι φωτογραφίες και τα ντοκουμέντα που μιλούσαν για τη Φελίσα, όλοι αυτοί οι απεσταλμένοι του παρελθόντος τους οποίους μπόρεσα να συγκαλέσω για ν' αναπλάσω τη ζωή της· στη μνήμη μου έσφυζαν οι συζητήσεις, συζητήσεις που 'χα κάνει τόσα χρόνια με όσους τη γνώρισαν,

προπάντων με τον άνδρα που ήταν σύζυγός της τη στιγμή του θανάτου της: τον Πάμπλο Λέιβα.

Είχαμε γνωριστεί στην Μπογκοτά, έξι μήνες πριν φύγω για το Παρίσι, όταν εκείνος δέχτηκε να τον επισκεφθώ στο διαμέρισμά του, στους Ανατολικούς Λόφους, ώστε να μιλήσουμε για τις τελευταίες μέρες του με τη Φελίσα, ή μάλλον για τις μέρες που 'χαν ζήσει μαζί στο Παρίσι χωρίς να γνωρίζουν ότι ήταν οι τελευταίες. Ο Πάμπλο έγραφε ήδη πολλά χρόνια μαχητικά και τεκμηριωμένα άρθρα για περιβαλλοντικά θέματα στα οποία είχε αφιερώσει τη ζωή του, και μία απ' τις εφημερίδες στις οποίες αρθρογραφούσε ήταν και η *Espectador*, όπου για ένα διάστημα διατηρούσα κι εγώ κάποιες στήλες γνώμης· οπότε, το πρόσωπό του –ή η εκδοχή του προσώπου του όπως εμφανίζεται στη θολή φωτογραφία μιας εφημερίδας– δε μου ήταν άγνωστο. Όταν τον συνάντησα ήταν ογδόντα τριών, με τα ίδια γένια όπως στα μακρινά του νιάτα, τώρα πιο αραιά και πιο γκρίζα. Μου μίλησε ευγενέστατα από μια κουνιστή πολυθρόνα, μπροστά σε ένα τραπεζάκι όπου λαμποκοπούσαν δύο μπρούντζινες μορφές που τις αναγνώρισα αμέσως: ήταν έργα φτιαγμένα από τη Φελίσα Μπουρστίν. Εκεί, μπροστά σ' αυτούς τους μάρτυρες μιας άλλης εποχής, αναπολούσε τη γυναίκα που εξακολουθούσε να 'ναι παρούσα με διάφορες μορφές στη ζωή του.

Οι αναμνήσεις, όμως, ιδίως οι οδυνηρές, δεν αναδύονται αυτομάτως όταν τις ανακαλούμε, αλλά πρέπει να τις καλοπιάνουμε, γιατί είναι σαν κάτι ζώα απρόθυμα να σε ζυγώσουν, και καμιά φορά πρέπει να τους πετάξεις ένα δόλωμα για να βγουν απ' την κρυψώνα τους. Ήθελα να του ζητήσω συγγνώμη που τον ανάγκαζα να θυμηθεί δύσκολες στιγμές, γιατί κανείς ποτέ δεν πρέπει να το κάνει ώστε να ικανοποιήσει την επιθυμία ενός

άλλου, ή μάλλον επειδή θα ’πρεπε να ’ναι ιερό το δικαίωμα στη λήθη. Ήμουν άραγε παρείσακτος ή ιταμός που ήθελα να γνωρίσω τη Φελίσα Μπουρστίν, που ήθελα να τη γνωρίσω όσο το δυνατόν καλύτερα, να τη γνωρίσω τόσο καλά ώστε να μπορέσω ν’ αφηγηθώ τον κόσμο μέσα από τα μάτια της; Όπως και να ’χε, αντιλήφθηκα ότι στη διάρκεια εκείνης της συζήτησης ο Πάμπλο αναθυμόταν κάμποσες λεπτομέρειες για πρώτη φορά ύστερα από πολλά χρόνια, κι ήταν φανερό –στη φωνή του που σαν να κόμπιαζε, στα μάτια του που τα ’χε κλειστά σαν να τον έκαιγαν– πόσο τον καταπονούσε η μνήμη. «Όχι· αυτό δεν το θυμάμαι καλά» μου είπε πάνω από μία φορά, ή: «Άσε με λίγο να το σκεφτώ». Όμως ποτέ δε μου είπε: «Δε θέλω να μιλήσω γι’ αυτό».

Στους μήνες που ακολούθησαν η επιφυλακτική μνήμη του Πάμπλο άρχισε ν’ αποκαλύπτει τα μυστικά της. Ενώ εγώ είχα εγκατασταθεί στο δανεικό μου δωμάτιο του Παρισιού για να συνεχίσω τις έρευνές μου, συζητούσα με άλλους μάρτυρες της ζωής της, συνέλεγα άλλες πληροφορίες και άλλα στοιχεία για τη Φελίσα, κι ενώ το γραφείο μου με την πράσινη τσόχινη επιφάνεια γέμιζε με παλιά αποκόμματα εφημερίδων και ασπρόμαυρες φωτογραφίες, ξεκίνησα με τον Πάμπλο μια επιστολική σχέση που δε θ’ αποτελούσε παραφωνία σ’ ένα μυθιστόρημα του δέκατου όγδοου αιώνα. Εκείνος μου έστελνε μεγάλα αρχεία Word στα οποία απαντούσε στις ερωτήσεις μου αλλά και σε ερωτήσεις που δεν του ’χα θέσει, και συχνά μου έθετε κι εκείνος κάποια δικά του ερωτήματα, που θα μπορούσε να συνοψιστούν σε ένα: *Τι δουλειά έχω εγώ σ’ αυτές τις συζητήσεις;* Κάποια στιγμή έγραψε: *Τι θες να μάθεις;* Κι ενώ θα μπορούσα να διατυπώσω κάποια μεγαλόστομα επιχειρήματα γύρω από την παλιά μου εμμονή με τις ανεξέλεγκτες δυνάμεις της Ιστορίας και της πολιτικής, ή

μάλλον με τον τρόπο που έχουν αυτές οι δυνάμεις να διαστρέφουν την ιδιωτική μας ζωή, δεν το 'κανα. Του μίλησα για το πρώτο μου ταξίδι στο Παρίσι, το 1996· για την άγνωστη ασθένεια που με βρήκε μήνες αργότερα, για τις εσφαλμένες διαγνώσεις και τον προβληματισμό των γιατρών· και για την ανάγνωση, στη διάρκεια αυτής της πολύμηνης ανασφάλειας, ενός βιβλίου που 'χε μόλις εκδοθεί στην Κολομβία και που το 'χα ρίξει στη βαλίτσα μου μαζί με πέντε μυθιστορήματα του Φόκνερ, τέσσερα του Βάργας Γιόσα και τα *Άπαντα* του Μπόρχες σε τρεις τόμους με περίτεχνα αρχιγράμματα. Ίσως αυτά που διαβάζουμε σε δύσκολους καιρούς μάς αγγίζουν με ιδιαίτερο τρόπο· όπως και να 'χει, αυτό συνέβη μ' εκείνο το βιβλίο που με συνόδευσε πολλές μέρες στις αίθουσες αναμονής διαφόρων ιατρείων ή στις μακρές διαδρομές του μετρό και που το προτιμούσα από τα άλλα γιατί αποτελούνταν από μικρά κείμενα και επέτρεπε την αποσπασματική ανάγνωση με όχι αναπόσπαστη προσοχή. Λεγόταν *Δελτία Τύπου*, είχε κάτι φτερά πεταλούδας στο εξώφυλλο και περιλάμβανε τα άρθρα που ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες είχε δημοσιεύσει σε εφημερίδες μεταξύ του 1980 και του 1984. Ένα απ' αυτά τα άρθρα (20 Ιανουαρίου 1982) άρχιζε ως εξής:

> *Η εξόριστη στη Γαλλία κολομβιανή γλύπτρια Φελίσα Μπουρστίν πέθανε από θλίψη στις 10.15 ΄μ.μ. της περασμένης Παρασκευής, 8 Ιανουαρίου, σ' ένα παρισινό εστιατόριο.*

Τότε ήμουν είκοσι τριών χρονών και δεν ήξερα ποια ήταν η Φελίσα Μπουρστίν. Θα μπορούσα ν' αναρωτηθώ τότε αυτά που αναρωτήθηκα με τον καιρό: γιατί ήταν εξόριστη, γιατί στη Γαλλία και γιατί ο Γκαρσία Μάρκες γνώριζε τόσο πολλά γι' αυτήν.